

ut S. Scripturam quam explicat, quæ illo gaudet, imitetur. « Quæso, inquit, ut hujus operis dicta perecurrans, in his verborum folia non requiras: quia per sacra eloquia ab eorum tractatoribus infructuosæ loquacitatis levitas studiose compescitur, dum in templo Dei nemus plantari prohibetur. Et cuncti procul dubio scimus, quia quoties in foliis male lætæ segetis culmi proficiunt, minori plenitudine spicarum grana turgescunt. Unde et ipsam loquendi artem, quam magisteria disciplinæ exterioris insinuant servare despexi. Nam sicut hujus quoque epistolæ tenor enuntiat, non metacismi collisionem fugio; non barbarismi confusionem devito; situs, motusque, et præpositionum casus servare contemno: quia indignum vehementer existimo, ut verba cœlestis oraculi restringam sub regulis Donati. Neque vero hæc ab aliis interpretibus in Scripturæ sacræ auctoritate servata sunt: ex qua, nimirum, quia nostra expositio oritur, dignum profecto est ut quasi edita soboles speciem suæ matris imitetur. » B. Petrus Chrysologus, *serm.* 18: « Qui maturitatis, ait, fructum quærit, despicit amœna camporum: violæ siquidem, lilia, rosæ, narcissus, grati flores, sed gratior panis: et quod est odor naribus, hoc est auribus sermonis ornatus. Quod ergo panis confert hominum vitæ, hoc scientia dat hominum salutem. »

Insuper Interpretes Ecclesiastici, quia vetustus, vetustas usurpat phrases, nomina et verba suo sæculo usitata, jam vero antiquata et obsoleta: quæ altera est causa cur versio ejus nobis videatur incultior et illatior, cum suo sæculo habitæ fuerit culta et latina: quæque enim ætas, et quodque sæculum suam habuit latinitatem, suum stylium, suam elegantiam, dictiones et phrases sibi proprias, quæ a sequenti sæculo novum quid parturiente fastidite, visæ sunt minus latinæ et inelegantes. Verum enim est illud M. Varro nis, lib. IV *De Lingua Latina*: « Vetustas non pauca depravata, multa tollit. Quem puerum vidisti formosum, hunc vides deformem in senecta. Tertium sæculum non videt eum hominem, quem vidit primum. » Et illud Horatii, *epist. de Arte Poetica*:

Ut sylvæ foliis pronos mutantur in annos,
Prima cadunt; ita verborum vetus interit ætas,
Et juvenum ritu florent modo nata, vigentque.

Et mox:

Multa renascentur, quæ nunc cecidere; cadentque,
Quæ nunc sunt in honore vocabula, si volet usus,
Quem penes arbitrium est, et vis, et norma loquendi.

Rursum, unum idemque vocabulum volvente sæculo, volvitur, mutatque significationem, ut aliud priore ævo, aliud posteriore significet. Hinc Interpretes Ecclesiastici, æque ac Sapientiæ, voces nonnullas in peculiari significato usurpat. Sic *primo*, « traductionem » vocat correptionem aut punitionem; *secundo*, « allocutionem » vocat consolationem; *tertio*, « honestas, » id est, opes et divitiæ: « honestare, » id est ditare; *quarto*, « infrunitus, » id est, impudens et inexplebilis; *quinto*, « replere, » id est, plenum afferre: « implere, » id est, accumulare; *sexto*, « generatio, » id est, fructus aut proventus in agro aut vinea geniti; *septimo*, « scandalizari, » id est, offendere, impingere, ruere; *octavo*, « indoctus, » id est insipiens; *nono*, « certari, » id est, certare, contendere; *decimo*, « nequitia, » vel « malitia, » id est, afflictio; *undecimo*, « fœnerari, » id est, mutare; *duodecimo*, « monstra, » id est, prodigia; *decimo tertio*, « implanatus, » id est, deceptus; *decimo quarto*, « natio, » id est, progenies et res natæ in mundo, etiam animalia, et herbæ ac plantæ; *decimo quinto*, « sensus, » id est, prudentia; *decimo sexto*, « tabitudo » id est, tabes, corruptio; *decimo septimo*, « reverentia, » id est, pudor, confusio: « revereri, » id est, confundi, pudore affici; *decimo octavo*, « obductio, » id est, tentatio, calamitas, ærumna, qua totus homo quasi obducitur et obnubilatur, ait Hesychius; *decimo nono*, « mulieres viratas » vocat viriles, puta viragines; *vigesimo*, « pessimare, » id est, pessime tractare, affligere; *vigesimo primo*, « continens, » id est, compos, vel particeps; *vigesimo secundo*, « defunctio, » id est, mors, qua vita defungimur; *vigesimo tertio*, « incredibilis, » id est, incredulus, diffidens; *vigesimo quarto*, « illius, » id est suus; *vigesimo quinto*, « placor, » id est, placabilitas, favor; *græcè* *ἔδοξία*; *vigesimo sexto*, « homo acharis, » id est, sine gratia, vocatur homo insulsus, insipidus, ineptus. Denique Franciscus Lucas in *Notis ad Eccles.* censet Interpretem Latinum Ecclesiastici fuisse hominem natione Græcum, ideoque græcizare, et phrasibus minus latinis uti. Idem de Interprete Latino Novi Testamenti, et Psalmorum autumant nonnulli.

ECCLESIASTICO

CÆTERISQUE LIBRIS SAPIENTIALIBUS.

Primus: Hic liber moralia tradit præcepta, honeste recteque vivendi; non tamen omnia obligant sub peccato, ut qui contrarium agit, mox peccet in Deum: nonnulla enim ad propriam duntaxat utilitatem et commodum, ac præsertim ad tranquillam et commodam vitam, referuntur. Tale est illud cap. VIII, 1: « Non litiges cum homine potente, ne forte incidas in manus illius; » et vers. 2: « Non contendas cum viro locuplete, ne forte contra te constituat litem tibi; » et vers. 4: « Non litiges cum homine linguato, et non strues in ignem illius ligna; » et vers. 5: « Ne communices homini indocto, ne male de progenie tua loquatur. »

Secundus: Operæ pretium est studioso, præsertim doctori et concionatori, notare hic locos communes et succulentos passim occurrentes, et fuse pertractatos de singulis virtutibus et vitiis contrariis, ut de amicitia, fidelitate, castitate, vindicta, etc., quos proinde in argumento cujusque capituli, per versus sigillatim indicabo et prænotabo.

Tertius: Siracides valde imitatur Salomonem, præsertim ejus Parabolas sive Proverbia, tum quoad rem, tum quoad verba, ut patebit ex parallelis utriusque, quæ post Canones subjiciam.

Quartus: Interpretes Latini hic admodum græcizat: forte et ipse fuit Græcus, nec latine admodum peritus. Ergo vis vocis Græcæ, et subinde Hebrææ (quantum eam ex aliis Scripturæ locis rimari et conjectare licet; nam Ecclesiasticus jam hebraice non exstat), hic accurate perpendenda est et examinanda. Hunc discas quanta sit cognitionis linguæ Græcæ et Hebræicæ utilitas, quantique intersit fontes Hebræos et Græcos in Scripturis scrutari, atque ex illis genuina S. Scripturæ sententiamque rimari et interpretari: qua de re vide S. Augustinum, lib. II *Doctrinæ Christianæ*, cap. XI.

Quintus: Sapientia hic, uti et *Proverb.* VIII, et *Sapient.* VII, generatim sumitur, prout competit creatæ et increatæ; ac maxime significat practicam ethicam Sanctorum, puta judicia et dictamina prudentiæ practica de obediendo Deo, Deique legi, illiusque executione, timore et amore: hæc enim sapientia practica est cognitio Dei, et ultimi finis ac mediæ, puta legum eo ducentium, eorundemque pius affectus, amor et desiderium. Hinc sapientia copiæ causa, nunc vocatur intellectus, nunc prudentia, nunc disciplina, nunc

doctrina, nunc scientia, nunc astutia, nunc correptio, nunc eruditio: quæ omnia in re idem sunt et significant, licet etymo, connotatione, propria et præcisa notatione et significatione differant, ut patet etymo cujusque inventi.

Sextus: Sapientissime, more Hebræo, hic subicitur verbum *est*, aut *sunt*. Rursum multa alia subtrahuntur, ac sæpe ipse finis et scopus sententiæ. Sic *Proverb.* XX, 12, dicit Salomon: « Aurem audientem, et oculum videntem, Dominus fecit utrumque. » At quorsum? Subaudi et supple: Domino ergo factori utriusque, gratiæ agendæ sunt, et utrisque utendum ad Dei honorem et beneplacitum, quia ipse est oculus lucidissimus, qui omnia videt; et auris acutissima, quæ omnia audit. Et *Proverb.* cap. XII, vers. 2: « Dives et pauper obviaverunt sibi: utriusque operator est Dominus. » Subaudi et infer: ergo, cum sint pares creatione, licet dispares opibus; nec diviti superbiendum est in iis, nec pauperi merendum in earum defectu; sed quisque sua sorte contentus alteri adminiculetur, et Deo serviat, tum quia Deus has sortes ita dispertire voluit ad hoc, ut mutuis auxiliis et officiis hæc vita contineretur: non enim voluit omnes esse divites; sic enim nemo vellet laborare, agros colere, etc.; nec vicissim voluit omnes esse pauperes, quia hac ratione non possent sese alere; tum quia tam paupertas donum Dei est, quam sunt divitiæ: nam sicut Deus divitibus dat divitias ad charitatis et eleemosynæ, ita pauperibus dat pauperiem ad laboris et patientiæ materiam, exercitium et meritum, cum gratia utrique proportionata.

Septimus: Gnomæ et Proverbia non significant quid semper fiat, sed quid plerumque; subinde etiam eventum duntaxat, licet infrequentem et rarum. Sic cap. XXVII, 28, dicitur: « Qui in altum mittit lapidem, super caput ejus cadet; et qui foveam fodit, incidet in eam; » et vers. 32: « Laqueo peribunt, qui casu delectantur alieno; » et cap. XII, 18: « In oculis suis lacrymatur inimicus, et quasi adjuvans suffodiet plantas tuas; » et *Ecclesi.* X, 20: « In cogitatione tua regi ne detrahas, et in secreto cubiculi tui ne maledixeris diviti: quia et aves cœli portabunt vocem tuam; et qui habet pennas, annuntiabit sententiam. »

Octavus: Bona temporalia, quæ promittuntur hic sapientibus, et probe viventibus, proprie spectant ad Judæos, et Vetus Testamentum; bona vero spiritualia ad Christianos, et Novum Testamentum.

Nonus : Est hic congeries sententiarum de quilibet re agibili, quibus qualibet occasione, loco et tempore utamur contra occurrentia vitia, eorumque pericula et tentationes, ut iis actiones metiamur, et dirigamus secundum præscriptum quarumlibet virtutum. Quare non est hic querendus earum ordo et connexio: promiscue enim ponuntur, ut gnoma, ut ostendi cap. v. Sæpe tamen Siracides de eadem virtute, aut vitio plures sententias congerit, ejusque varias species, modos, fructus recenset; ac subinde subjicit ejus contraria, ut eam per illorum antithesin illustret: quo facto, non raro transit ad id quod ei vicinum est et affine. Sic cap. i, agit de sapientia; mox vers. 11, transit ad timorem Dei, sapientiae affinem. Sic cap. vi, agit de amicitia vera et falsa; ac vers. 18, transit ad sapientiam, quæ veræ amicitiae est conciliatrix. Sic cap. vii, agit de pietate debita Deo; ac mox transit ad pietatem debitam sacerdotibus, parentibus, filiis, amicis, potentibus, afflictis, infirmis et mortuis.

Decimus : Varia hic traduntur præceptorum et monitorum genera, quædam ethica et privati hominis, quædam æconomica, alia politica, alia denique theologica. Rursum quædam didascalica et doctrinalia, nonnulla consolatoria, alia parænetica et exhortatoria.

Undecimus : Crebræ sunt antitheses inter sapientem et stultum; sapientem enim vocat Ethicum practicum: ex adverso stultum indigitat hujus Ethices ignarum, pravum et perversum. Sapiens ergo est vir probus; stultus est improbus. Per sapientiam enim hic ethica et practica, puta bonitas et virtus, intelligitur. Unde *Proverb.* i, 4, et cap. vii, vers. ult., sapientiae opponitur malitia.

Duodecimus : Conjunctio et sæpe idem est quod sic vel sicut; similia enim connectit; ideoque quasi comparationis nota ea inter se confert et comparat, ut cap. xix, 26: « Ex visu cognoscitur vir; et (id est, sic) qui pungit cor, profert sensum; » cap. xxi, 29: « In ore fatuorum cor illorum; et (id est, sic ex adverso) in corde sapientum os illorum. » *Prov.* xxv, 3: « Cælum sursum, et terra deorsum; et (id est, sic) cor regum inscrutabile; » et vers. 23: « Ventus Aquilo dissipat pluvias; et (id est, sic) facies tristis linguam detrahentem; » et vers. 25: « Aqua frigida animæ sitiendi; et (id est, sic) gratulus et jucundus est nuntius bonus de terra longinqua. » Talia crebra sunt in Proverbiis, adeoque in singulis subinde sententiis occurrunt.

Decimus tertius : Sapiens volitionem, initium, conatum operis solet nobis vel creaturis tribuere, velut facilem cum concursu Dei ordinario, quem præsupponit, et subintelligit: finem vero et exitum felicem adscribit Deo, tum quia exitus hic difficilior est, ob multa obstacula, quæ in executione occurrunt, et ob causas alias concurrentes, quas Deus vel generali, vel speciali sua providentia ordinat et disponit; tum quia finis in

opere est id quod maxime optatur et intenditur, ideoque primæ et summæ causæ attribui solet: abstrahit enim ab operibus gratiæ, quam certum est in actibus supernaturalibus primas, medias et ultimas tenere.

Decimus quartus : S. Cyrillus, lib. IX *Contra Julianum*: « Mos, ait, est S. Scripturæ pedis gressum, et interdum totum pedem ænigmaticè accipere pro eo, quod ostendit viam ejus, quod unicuique faciendum est, ut *Prov.* xxiii: Rectos gressus fac pedibus tuis, et vias tuas dirige; » et *Psal.* cxviii: « Converti pedes meos in testimonia tua. Itaque pes per figuram via est in unoquoque opere. »

Decimus quintus : Hebræi *Misle*, id est Proverbia, vocant sententiam quamlibet illustrem, quasi prædominantem et excellentiorem cæteris (radix enim מִשְׁלֵי *masal* significat præcellere, dominari), sive ea adagium sit et proverbium, sive parabola et ænigma, sive quid aliud: quo factum est ut in Scriptura sæpe confundantur et pro eodem sumantur hæc nomina: parabola, proverbium, paræmia, ænigma, etc.

Decimus sextus : Græcus textus hic multo concisior est Latino: hinc pleræque sententiæ, quæ in Latino sunt trimembres, in Græco sunt bimbres, ut patet intuenti cap. i, vers. 2 et 3 et 8 et 9, etc. Quocirca subinde Græcus non videtur integras Siracides sententias ponere, sed eas abbreviare et quasi in compendium redigere; unde et nonnullas omittit, eo quod aliis antea dictis sint similes. Quod enim Jansenius opinatur, sententias, quæ in Græco non habentur, esse alicujus Commentatoris, qui ad marginem, explicationis gratia, eas scripserit; alium vero putantem eas esse Siracides, ex margine in textum illas transulisse, plane videtur improbabile. Multæ enim sunt hic sententiæ in Latinis codicibus, quæ desiderantur in Græcis, ac proinde omnes illæ essent irreptitiæ, nec haberent auctoritatem S. Scripturæ; quod repugnat Concilio Tridentino, *sessione IV*, ubi sancit Vulgatam versionem Latinam per omnia habendam esse authenticam, et canonicam Scripturam. Accedit quod Græci codices mire inter se variant, et nonnulli consentiant cum Latinis. Illis ergo magis credendum, quam Græcis ita variantibus, præsertim quia Latinis, non Græcis consentiunt et adstipulantur S. Augustinus in *Speculo*, S. Cyprianus *De Bono patientiæ*, et alii veteres. Quare Vulgata versio Latina, non ex Græco textu corrigenda est, illique adaptanda, uti censet Isidorus Clarius, sed potius Græca Latinis accommodanda sunt.

Sane ex dictis liquet a Græcis variis varie hunc librum fuisse coagmentatum, sententiis aliis additis, aliis demptis, aliis mutatis, idque partim vitio scriptorum, partim libertate Commentatorum, qui, cum censerent librum hunc non esse canonicum, liberius ejus sententias paraphrasticè exposuerunt, vel suis conceptibus adaptarunt:

partim etiam, quod Siracides nepos avi sententias sparsas varie transcripserit, nunc aliquas addendo, nunc demendo, nunc ex uno loco in alium transferendo, nunc novum earum sensum afferendo: sic enim solent auctores, dum libros suos recognoscunt, aut iterum describi vel recudi curant, quædam addere, quædam demere, quædam immutare. Simili modo, videmus in Proverbiis apud Septuaginta et Nostrum exstare aliquot sententias, quæ non sunt in Hebræo, uti videre est in fine captis iv et initio vii. Ut ut est, sententiæ Siracides Græci textus, quæ non exstant in Latino, non habent certam et canonicam auctoritatem (nisi quibus a Patribus eas citantibus illa datur); quia Concilium Tridentinum Vulgatam versionem Latinam probavit, non Græcam.

Decimus septimus : Eadem sententiæ subinde iterantur, et inculcantur aliis et aliis verbis. Simili modo S. Gregorius, quod dixit una phrasi, mox alia dicere solet, replicare et inculcare. Quædam non sunt eadem, sed affines et similes. Pari modo similes de eadem re sententias conglobant et coacervant S. Maximus, Antiochus, Antonius in *Melissa*, Isaias Abbas, S. Nilus, S. Ephrem veterique ethici et gnomologi, tam profani quam sacri.

Decimus octavus : Interpres Latinus admodum est vetustus, præcessit enim tempora S. Hieronymi; quare multa habet verba illo ævo prisce

usitata, jam vero obsoleta: pleraque illorum recensui et collegi cap. vi, in fine.

Decimus nonus : Cum præcepto alicui subdit pari tenore imperativus, vel futurum; fructum vel damnum ex observatione vel prævaricatione præcepti sequentem significans, tunc imperativus, vel futurum per modum subjunctivum exponendus est, ut non aliud præceptum, sed præcepti jam dati fructus et pœna, vel præmium significetur: quare tunc copula et accipienda est pro *ut*. Exempla sunt cap. i, vers. 1, 2, 3, cap. viii, vers. 4, 13: « Non incendas carbones peccatorum, arguens eos, et ne (id est, ut non) incendaris flamma ignis peccatorum illorum. Et alibi sæpe.

Vigesimus : In Vulgata versione Ecclesiasticæ subinde unus idemque versus Græcus, quia ambiguus et plura significans, duobus Latinis redditur: aut certe idem versus Græcus latine diversimode redditus, utroque modo, ut plenior esset versio, in Latinam Vulgatam transcriptus est. Cujus rei exemplum clarum dabo cap. xxxvi, vers. 10 et 11. Idem fecere subinde Septuaginta in Proverbiis, uti ostendam *Proverb.* xxix, 25.

Porro, more meo succinctus, methodicus, perspicuus, genuinus et exactus esse conabor, ut Siracidem, tot capitibus, gnomis, materiis copiosum prolixumque, uno tomo complectar; præsertim quia, Deo duce, propediem luci dabo Salomonem, qui idem tractat argumentum, cui, ut fonti, multa et magna jure reservo.

COMMENTARIUS
IN ECCLESIASTICUM
PROŒMIUM.

In Græcis codicibus habetur Proœmii, quod in Latinis desideratur: proinde illud hic transcribam ex Bibliis Vatabli; sic enim se habet: « Jesus hic Sirach quidem fuit filius; sed cognominis sibi, Jesu nepos; vixit autem temporibus ceterioribus captivitatem et restitutionem secutis; adeoque post omnes fere Prophetas. Porro avus ejus, Jesus, ut et ipse testatur, industrius vir fuit inter Hebræos, et prudentissimus, qui non solum aliorum ante se prudentium virorum sapienter dicta collegit; sed etiam ipse quædam privatim multa, scientia sapientiaque plena pronuntiavit. Postquam igitur hoc libro fere collectio relicto primus ille Jesus de vita decessit, Sirach hic, post eum rursus acceptum, eundem filio suo Jesu reliquit. Is tandem hunc nactus, concinne totum coegit in unum volumen, et Sapientiam eum suo et paterno, adeoque avi nomine inscripsit: nempe, ut ipso sapientiæ nomine auditorem ad ipsum librum majori desiderio meditationeque pertractandum alliceret. Ergo dicta Sapientiæ, et ænigmata similitudinesque continet; et peculiare quasdam antiquas ac divinas de viris Deo probatis historias; tum orationes et hymnos ejusdem; atque insuper, quibus beneficiis Deus populum suum sit dignatus, quibusque malis inimicos ejusdem cumularit. Sane hic Jesus Salominis sectator fuit, nihil minus illo sapientiæ et eruditionis nomine probatus, ut qui multiscius vere fuerit, et sit appellatus. »

Nota: Hoc proœmii additum est ex S. Athanasio in *Synopsi S. Scripturæ in Ecclesiastico*; ibi enim ad verbum in Græco eadem sunt sententiæ, imo eadem plane verba, quæ hic: contuli verba verbis, et ita deprehendi. Quare hoc proœmii non est Jesu Sirach senioris, vel junioris; sed longe post eos, imo post Christum, transcriptum ex S. Athanasio, quasi præludium et argumentum Ecclesiastici; sicut in cæteris S. Scripturæ libris præfigurantur proœmia ex S. Hieronymo, quibus ipse præfando libri cujusque auctorem, materiam et stylum describit. Qua de causa editio Græca Bibliorum, correctæ a Romanis, hoc proœmio caret. tantumque ponit prologum qui habetur in Bibliis Latinis, de quo paulo post. Unde rursus colligas editionem Latinam Ecclesiastici esse antiquiorem S. Athanasio, uti superius pluribus demonstravi: si enim esset posterior, utique qui transtulit Ecclesiasticum ex

Græco, transtulisset et prologum ei præfixum ex S. Athanasio.

Nonnulli, inter quos est Paulus a Palacio, proœmii hoc quasi pseudepigraphum falsitatis insimulant, duobus indicis: prius est, quod proœmii hoc asserat Jesum juniorem, sive nepotem, Ecclesiasticum a Jesu seniore et avo conscriptum concinnasse, et in ordinem redegisse: quo videtur nepoti arrogare librum, quasi ipse ejus sit auctor, cum constet auctorem esse Jesum avum, non nepotem; posterius, quod proœmii hoc asseveret librum hunc ab avo relictum patri, et ab eo nepoti traditum, cum in vero nepotis prologo, qui in Latinis Bibliis extat, nepos ipse dicat se hunc librum invenisse in Ægypto, post diutinam ibidem commorationem. Verum, cum hoc proœmii sit S. Athanasii, non magis de ejus veritate et fide dubitare licet, quam de proœmiis cæteris S. Hieronymi.

Quare ad prius respondeo materias et sententias omnes hujus libri a Jesu seniore esse conscriptas, ideoque ipsum libri esse auctorem: easdem vero a Jesu juniore in Græcum esse conversas, et juxta materias in ordinem digestas, et in capita distributas: quocirca ipse libri est interpres duntaxat et digestor, non auctor; eum enim hæc non tantum interpretatum esse, sed et digessisse ac concinnasse, unumque ex iis codicem confecisse censet S. Athanasius præfationis auctor: licet ipse Jesus junior in præfatione sua asserat duntaxat se ea interpretatum esse, et vertisse in Græcum. Simili modo viri Ezechiæ transtulerunt, id est in ordinem digesserunt, Parabolas Salomonis post cap. xxiv: qui tamen Parabolarum non sunt auctores, sed Salomon. Unde *Prov. xxv, 1*, dicitur: « Hæ quoque Parabolæ Salomonis, quas transtulerunt viri Ezechiæ, regis Juda; » ubi acute advertit noster Salazar hosce viros non tam sparsas Salomonis sententias in unum Parabolarum codicem redegisse, ut volunt Cajetanus, Vatablus et alii, quam Parabolarum ordinem mutasse. Cum enim Salomon post cap. xxiv, immediate posuisset verba Agur sive Coregantis, et Lamuelis regis, quasi dialogistarum et interlocutorum secum in hoc sapientiæ convivio, quod descripsit *Prov. ix* (ut colligitur ex eo quod Septuaginta hæc annectant capiti xxiv, ponantque ante caput xxv *Prov. ix*): viri Ezechiæ, ut omnia dicta Salomonis jungerent, ea, quæ Salomon

post dicta Agur et Lamuelis interlocutorum posuerat, præposuerunt et transtulerunt ad cap. xxv; dicta vero Agur et Lamuelis postposuerunt et rejecerunt in cap. xxx et xxxi, ut patet ea intuenti: unde pro transtulerunt, Tigurina vertit, huc retulerunt.

Ad posterius respondeo librum hunc ab avo in Ægypto esse conscriptum, relictumque filio, qui eum in sua, vel cognatorum et amicorum bibliotheca reposuit, ubi inter cæteros avi patrisque

libros eum reperit nepos; ideoque ei a patre hic liber traditus dicitur, quia bibliothecam omnem, uti et hæreditatem cæteram, pater filio de more testamento reliquit: in bibliotheca autem erat hic avi liber. Aut certe pater librum reliquit amicis tradendum filio; sed ipsi vel demerui. vel alio migrantes, vel oblitii, eum tradere distulerunt, donec filius scrutando eorum libros, inter eos ipsum invenit.